

Tokių vyrų kaip aš yra visų Amerikos valstijų ir federaliniuose kalėjimuose – galiu jums gauti tai, ko panorėsite. Cigarečių, žolytės, jei esate nuo jos priklausomas, butelį brendžio sūnaus ar dukters vidurinės mokyklos baigimui atšvęsti – bemaž visko... žinoma, su protu. Tačiau taip buvo ne visada.

Atvykau į Šošenką vos dvidešimties metų ir mūsų laimingoje šeimynėlėje esu vienas iš kelių žmonių, atvirai pripažįstančių savo nusikaltimą. Aš įvykdžiau žmogžudystę. Apdraudžiau didelei sumelei trejais metais už save vyresnės žmonos gyvybę ir sugadinau dvejų durų ševrolė, kurią jos tėvas padovanojo mums per vestuves, stabdžius. Suveikė taip, kaip buvau numatęs, išskyrus kelis dalykus: pakeliui į miestą, prieš lėkdama nuo Kaslo kalvos, žmonelė stabtelėjo, kad pavėžėtų kaimynę su kūdikiu. Atsisakius stabdžiams, mašina visu greičiu nušvilpė per pievas laužydama krūmokšnius. Liudininkai tvirtino, kad automobilis buvo pasiekęs ne mažesnę kaip penkiasdešimties mylių per valandą greitį, jis įsimūrijo į Pilietinio karo statulos postamentą ir užsiliepsnojo.

Nemaniau, kad būsiu sugautas, tačiau šito nepavyko išvengti. Meino valstijoje nėra mirties bausmės, vis dėlto apygardos prokuroras pasirūpino, kad už trigubą žmogžudystę gaučiau tris įkalinimo iki gyvos galvos nuosprendžius. Taip lygtinio paleidimo galimybė nutolo į labai neapibrėžtą miglotą ateitį. Teisėjas pareiškė, kad įvykdžiau „siaubingą, pasišlykštėtiną nusikaltimą“, ir, be abejo, jis sakė tiesą. Bet visa tai jau praeityje. Jei norite, galite paskaityti apie procesą pageltonavusiuose Kasl Roko laikraščio „Call“ puslapiuose, kuriuose mano nuosprendį skelbiančios didžiulės antraštės atrodo šiek tiek keistos ir pasenusios šalia naujienų apie Hitlerį, Musolinį ir susikompromitavusias Franklino Ruzvelto agentūras.

Paklauskite, ar persiauklėjau? Net nežinau, ką reiškia šis žodis, kai kalbame apie kalėjimus ir pataisos darbus. Man regis, jį sugalvojo politikai. Jei „persiauklėjimas“ turi kokią kitą reikšmę, tikiuosi ateityje – apie ją zekai išmokdavo negalvoti – sužinoti. Buvau jaunas neblogos išvaizdos vaikiną iš vargingos miesto dalies. Susidėjau su gražute, aikštinga užsispyrėle, gyvenusia viename iš puikiųjų senųjų namų Karabino gatvėje. Merginos tėvas palaimino vedybas su sąlyga, kad įsidarbinsiu jo optikos bendrovėje ir pats „prasiskinsiu kelią į viršų“. Netrukus suvokiau, kad iš tiesų jis norėjo

laikyti mane po padu kaip naminį gyvūnėlį, ne visiškai prijaukintą ir galintį įkasti. Laikui bėgant, krūtinėje susikaupė pakankamai neapykantos, kad įvykdyčiau savo užmačias. Jei gyvenimas suteiktų antrą progą, taip nebepasielgčiau, tik nežinau, ar tai ir reiškia, kad persiauklėjau.

Šiaip ar taip, ketinu jums papasakoti apie vyruką, vardu Endis Diufrenas. Bet prieš tai turiu paaiškinti kelis dalykus apie save. Ilgai neužtruksiu.

Kaip minėjau, beveik keturiasdešimt sumautų metų Šošenske buvau žmogus, kuris gali jums gauti bemaž viską. Turiu omeny ne tik kontrabandines prekes, tokias kaip cigaretės ar velnio lašai, nors šios visada puikuodavosi sąrašo viršuje. Čia įkalintiems vyrams sužvejodavau tūkstančius įvairiausių dalykėlių; dauguma jų, neturėdami nieko bendro su neteisėta veikla, sunkiai prasimušdavo į tokią vietą, kurioje atseit būtų turėjęs pasitaisyti. Vienam vyrukui, išprievartavusiam mergaitę ir rodžiusiam savo kiaušius tuzinui kitų, gavau tris rožinio Vermonto marmuro gabaliukus, iš kurių jis iškalė žavias skulptūreles: kūdikį, maždaug dvylikos metų berniuką ir jauną barzdočių. Pavadinu savo kūrinį „Trys Jėzaus gyvenimo pakopos“. Kiek girdėjau, dabar skulptūrėlės atitekusios žmogui, kuris kitados sėdėjo valstijos gubernatoriaus poste.

Štai dar vienas vardas, kurį greičiausiai prisimenate, jei esate užaugęs Masačusetso šiaurėje – Robertas Alanas Kotas. 1951-aisiais jis mėgino apiplėšti Pirmąjį komercinį amatininkų banką Mekanik Folse. Viskas baigėsi kraujo upėmis – šeši negyvi, iš jų du gaujos nariai, trys įkaitai ir vienas jaunas valstijos policininkas, kilstelėjęs galvą netinkamą akimirką ir gavęs kulką į akį. Kotas turėjo monetų kolekciją. Žinoma, valdžia už jokių pinigų to nebūtų leidusi, tačiau sulaukęs šios tokios pagalbos iš jo motinos ir tarpininko, vairuojančio skalbyklos furgoną, gebėjau pramušti jo prašymą. Klausyk, Bobi, pasakiau jam, tu tikriausiai išprotėjai, jei nori laikyti monetų kolekciją akmeniniame viešbutyje, kur knibždėte knibžda vagių. Vyrukas pažiūrėjo į mane, šyptelėjo ir nuramino: „Žinau saugią vietelę. Nesijaudink.“ Ir jis nemelavo. 1967-aisiais Bobį Kotą į kapus nuvarė piktybinis smegenų auglys, o jo monetų kolekcijos taip niekas ir nerado.

Valentino dieną vyrai gaudavo iš manęs šokolado; pamišusiam airiui, pavarde O'Melis, parūpinau tris žalius pieno kokteilius, jie Šventojo Patriko dieną pardavinėjami makdonalde; netgi surengiau naktinę „Giliosios ryklės“ ir „Apsėstosios panelės Džons“ peržiūrą dvidešimties vyrų šutvei, sumetusiai į bendrą katilą santaupas, kad išnuomočiau tuos filmus... nors po šios nedidelės išdaigos savaitę atsėdėjau karceryje.

Jei esi vyrukas, galintis viską gauti, turi susitaikyti su neišvengiama rizika.

Iš manęs prašydavo žinynų ir pornografinių knygiūkščių, pokštų-žaisliukų, tokių, kaip delne slepiami elektriniai mygtukai ar niežulį sukeliantys milteliai. Ne kartą stebėjau, kaip senbuviai sulaukdavo siuntinių, į kuriuos žmonos arba merginos būdavo įdėjusios apatinių kelnaičių... Manau, jūs suprantate, ką vaikinai veikia su tokiais dalykėliais ilgomis naktimis, kai laikas išsitempia tarsi guma. Žinoma, tų daiktų nedaliju veltui; kai kurie užsakymai kaliniams atsieina gana brangiai. Darau tai *ne vien* dėl pinigų; kas man iš jų? Juk niekada nenusipirksiu kadilako ir neišskrisiu vasarį kelioms savaitėms į Jamaiką. Mane būtų galima palyginti su geru mėsininku, parduodančiu tiktai šviežieną: turėdamas reputaciją, nežadu lengvai jos sumauti. Griežtai atsisakau padėti tik tuo atveju, kai prabylama apie ginklus ir stiprius narkotikus. Nenoriu niekam pagelbėti nusižudyti arba nugalabyti ką nors kitą. Man užtenka savo žudynių, prisiminsiu jas visą gyvenimą.

Taigi esu eilinis kalinys Neimanas Markusas. Kai 1949-aisiais Endis Diufrenas paklausė manęs, ar galėčiau jam slapta parūpinti Ritą Heivort, atsakiau, kad dėl to nekils jokių bėdų. Ir nekilo.

1948-aisiais Šošenske pasirodžiusiam Endžiui buvo trisdešimt metų. Neaukšto ūgio, tvarkingas žmogelis smėlio spalvos plaukais ir mažutėmis rankomis, jis dėvėjo akinius auksiniais rėmeliais, niekuomet neužmiršdavo nusikirpti nagų ir kruopščiai išsivalyti panagių. Keista atsiminti tokius dalykus, tačiau, mano manymu, tai geriausiai atspindėjo Endį. Pažiūrėjus į jį atrodydavo, kad vyrukas ryši kaklaraištį. Jis buvo milžiniško Portlando banko kredito skyriaus viceprezidentas. Sakyčiau, neblogas darbas tokiam jaunuoliui, turint omeny bankų konservatyvumą... Šią savybę padauginkite iš dešimties, jei esate Naujojoje Anglijoje, kur čionykščiai nemėgsta patikėti savo pinigų kitam žmogui, nebent jis būtų plikas, išpleręs ir nuolatos trūkčiotų aukštyn nuo pilvo smunkančias kelnas. Endis pakliuvo į Šošenką dėl žmonos ir jos meilužio žmogžudystės.

Regis, jau minėjau: kalėjime nėra kaltų. Kiekvienas zekas suokia tą pačią giesmelę taip atkakliai, kaip tie švėteivos, per televiziją skaitantys ištraukas iš Biblijos. Jie tapo kietaširdžių ir kietakiaušių teisėjų aukomis; viskuo kalti nekompetentingi advokatai; policininkai suklautojo bylą. Neretai kaliniai tvirtindavo, kad jiems paprasčiausiai nepasisekė. Sakydavo viena, o veiduose atspindėdavo visai kas kita. Dauguma zekų

yra tikri padugnės, negailintys nei savęs, nei aplinkinių, ir jiems labiausiai nepasisekė tada, kai išlindo iš motinos įsčių.

Per visus Šošenske praleistus savo metus sutikau ne daugiau kaip dešimt žmonių, kurių nekaltumu tikėjau. Vienas iš jų – Endis Diufrenas, nors man prireikė nemažai laiko, kad juo patikėčiau. Jeigu būčiau buvęs prisiekusysis, dalyvavęs Portlando Aukščiausiąjame Teisme vykusiame procese tas šešias audringas 1947–1948 metų savaites, irgi būčiau pripažinęs jį kaltu.

Byla pasitaikė išties velniška – pirmarūšis skandalas su visais tokiais atvejais deramais elementais. Jame figūravo graži mergina, turinti ryšių aukštesniuose visuomenės sluoksniuose (negyva), vietinis sportininkas (taip pat negyvas), o kaltinamųjų suole sėdėjo daug žadantis jaunas verslininkas. Buvo akivaizdu, kaip procesas baigsis. Teismas užtruko, nes apygardos prokuroras ketino balotiruotis į Jungtinių Valstijų Atstovų Rūmus ir norėjo, kad visi provincialai gerai įsidėmėtų jo fizionomiją. Jau ketvirtą ryto, geisdami užsiimti kuo patogesnę vietą nemokamame cirko spektaklyje ir nepaisydami minusinės temperatūros, į eilę rikiuodavosi tuntai žiūrovų.

Kaltintojo pateikti faktai, kurių Endis niekada nepripažino, bylojo: jis turėjo žmoną, Lindą Kolinz Diufren; 1947-ųjų birželį ji susidomėjo golfo pamokomis „Falmuto kalvų“ klube; moteris mokėsi žaidimo pradmenų keturis mėnesius; jos instruktorius buvo tikras golfo profesionalas Glenas Kventinas; antroje 1947-ųjų rugpjūčio pusėje Endis sužinojo, kad jo žmona ir Kventinas tapo meilužiais; 1947 metų rugsėjo 10-osios popietę Endis ir Linda Diufrenai įnirtingai ginčijosi dėl šios neištikimybės.

Jis paliudijo, kad Linda apsidžiaugė tiesai iškilus į paviršių. Slapstymasis kelia depresiją, sakė ji, o dabar Rine juodu galės oficialiai išsiskirti. Endis atšovė mieliau susitikęs su ja pragare negu Rine. Linda išbėgo iš namų ir visą naktį praleido Kventino nuomojamame bungale, netoli golfo aikštyno. Kitą rytą valytoja rado juodu lovoje negyvus. Tiek į moterį, tiek į vyrą buvo šauta po keturis kartus.

Būtent šį faktą apygardos prokuroras, siekiantis įsitvirtinti politinėje arenoje, labiausiai išskyrė įvadinėje ir baigiamojoje kalboje. Endrius Diufrenas, aiškino jis, nėra šiaip išduotas įniršęs vyras, troškęs atkeršyti neištikimai žmonai. Anot prokuroro, tai būtų įmanoma suprasti, tik anaiptol ne pateisinti. Tačiau pati keršto akcija buvo įvykdyta viską šaltai apskaičiavus. Tik pagalvokite, griaudėjo prokuroras, kreipdamasis į prisiekusiuosius. Keturi plus keturi! Ne šeši šūviai, o aštuoni! *Jis ištuštino revolverio*

apkabą... tada vėl jį užtaisė ir paleido dar po vieną šūvį! KETURI JAM IR KETURI JAI, trimitavo Portlando „Sun“. Bostono „Register“ apšaukė jį šaltakrauju žudiku.

Luistono lombardo darbuotojas paliudijo, kad prieš dvi dienas iki dvigubos žmogžudystės Endrius Diufrenas pirkė šešiakulkį devynių milimetrų kalibro revolverį. Pasak golfo klubo barmeno, rugsėjo 10 dienos vakarą, maždaug septintą valandą, užsukęs Endis per dvidešimt minučių išlenkė tris neskiesto viskio porcijas. Kai atsistojo, pareiškė keliausiantis į Gleno Kventino namus, o jis, barmenas, „apie visa kita galės paskaityti laikraščiuose“. Už mylios nuo Kventino bungalovo esančios „Viskas jūsų patogumui“ krautuvėlės pardavėjas pripažino, kad tą vakarą be penkiolikos devynios užėjęs Diufrenas nusipirko cigarečių, tris kvortas alaus ir kelias pašluostes. Apygardos medicinos ekspertas patvirtino, kad Kventinas ir Diufreno žmona buvo nužudyti tarp 23 ir 2 valandos, naktį iš rugsėjo 10 į 11-ąją. Generalinės prokuratūros detektyvas, atsakingas už bylos tyrimą, paliudijo, kad kažkas stebėjo bungalą iš septyniasdešimties jardų atstumo. Rugsėjo 11-osios rytą buvo rasta įrodymų: du tušti alaus „Narragansett“ buteliai (su kaltinamojo pirštų atspaudais); dvylika cigarečių nuorūkų (vien „Kool“, mėgstamos kaltinamojo rūšies); buvo pateiktas ir gipsinis padangų vėžių muliažas (įspaudai, tapatūs kaltinamojo 1947-ųjų „Plymouth“ padangų raštui).

Kventino namuose, svetainėje ant sofos, policija aptiko keturis rankšluosčius su išdegintomis, nuo parako apibrizgusiomis skylėmis. Detektyvas iškėlė versiją (nors Endžio advokatas kone užkimo rėkaudamas ir prieštaraudamas), kad žudikas apvyniojo vamzdį pašluostėmis norėdamas nuslopinti šūvių garsą.

Savąją versiją apklausiamas Endis Diufrenas išdėstė ramiai, šaltai ir abejingai. Pirmą kartą nerimą keliančius gandus apie žmoną ir Gleną Kventiną jis išgirdęs paskutinę liepos savaitę. Rugpjūčio pabaigoje daugiau negalėjo tverti nežinios, todėl nusprendė atlikti nedidelį tyrimą. Vieną vakarą, kai Linda neva turėjo važiuoti apsipirkti į Portlandą po golfo pamokos, Endis pasekė ją iki nuomojamo namelio (laikraščių neišvengiamai pervadinto „meilės lizdeliu“). Jis lūkuriavo tris valandas, kol pagaliau Kventinas nuvežė Lindą atgal į golfo klubą, kur stovėjo jos mašina.

– Norite šiam teismui pasakyti, kad sekėte žmoną naujuoju plimutu sedanu? – pasiteiravo jo prokuroras per kryžminę apklausą.

– Tą vakarą susikeičiau automobiliais su draugu, – atsakė Endis.

Ramiai pasakodamas apie iš anksto suplanuotą tyrimą jis ne ypač gerai pasirodė

prisiekusiųjų akyse.

Atsiėmęs iš draugo savo mašiną Diufrenas nusigavo namo ir rado Lindą lovoje, skaitančią knygą. Paklausė jos, kaip sekėsi kelionė į Portlandą. Žmona patikino laiką praleidusi smagiai, tačiau nieko įdomesnio, ką būtų norėjusi nusipirkti, neradusi.

– Tuomet galutinai įsitikinau, – pareiškė Endis kvapą užgniaužusiems žiūrovams.

Pasakodamas jis visą laiką kalbėjo tik ramiai, šaltai.

– Kaip jautėtės tas septyniolika dienų iki nakties, kai buvo nužudyta jūsų žmona? – paklausė advokatas.

– Kankinausi, – šaltai atsakė Endis.

Tarsi žmogus, skaitantis reikiamų nupirkti prekių sąrašą, jis prisipažino svarstęs apie savižudybę ir rugsėjo 8-ąją netgi įsigijęs Luistone ginklą.

Advokatas jo paprašė prisiekusiesiems išdėstyti, kas nutiko žmogžudystės vakarą, žmonai išvykus susitikti su Glenu Kventinu. Endis papasakojo... savo šnekėjimo maniera sudarydamas klausytojams patį prasčiausią įspūdį.

Pažinojau jį bemaž trisdešimt metų ir galiu patikinti, kad tokio šaltakraujiško žmogaus gyvenime nebuvo sutikęs. Endis elgėsi šauniai, nepliurpė kam pakliuvo apie savo jausmus. Kita vertus, tai buvo didžiausia jo bėda – viską giliai slėpti širdyje. Niekuomet nebūtumėte atspėjęs, ar jo sieloje tvyro tamsa, anot kokio nors rašeivos. Diufrenas buvo iš tų žmonių, kurie nusižudytų nepalikdami jokio raštelio, bet prieš tai pasistengtų sutvarkyti nebaigtus reikalus. Jei Endis būtų pravirkęs ant liudytojų pakylos arba jo balse būtų pasigirdusi dvejonė... net jeigu būtų apšaukęs apygardos prokurorą, siekiantį pasipustyti padus į Vašingtoną, abejoju, ar jį būtų nuteisę kalėti iki gyvos galvos. Blogiausiu atveju 1954-aisiais Endis būtų buvęs lygtinai paleistas į laisvę. Tačiau jis pasakojo savo istoriją tarsi automatas. Regis, sakydamas prisiekusiesiems: man nesvarbu, ar jūs patikėsite. Ir jie nepatikėjo.

Jis prisipažino tą vakarą gerokai išgėręs, ir nuo rugpjūčio 24-osios visą laiką buvo daugiau ar mažiau įkaušęs, nes jo organizmas neatsparus alkoholiui. Užtektų vien šio fakto, kad prisiekusysis pasibaisėtų. Jie paprasčiausiai neįstengė įsivaizduoti, kaip ramus jaunas vyriškis, dėvintis trijų dalių vilnonį kostiumą, galėtų prisiliuobti iki nukritimo dėl kvailo žmonos romaniūkščio su miestelio golfo instruktoriumi. Aš tikėjau jo istorija, nes, skirtingai nei tie šeši vyrai ir šešios moterys, turėjau progą ilgą laiką stebėti Endį.

Diufrenas gerdavo tik tai keturis kartus per metus. Susiradęs mane, likus maždaug

savaitei iki savo gimtadienio ir dviem savaitėms iki Kalėdų, jis paprašydavo butelio „Jack Daniel’s“. Kaip ir kiti zekai, sumokėdavo visą atlyginimą, gaunamą už vergišką darbą Šošenske, ir dar pridėdavo šiek tiek iš santaupų. Iki 1965-ųjų kaliniai užsidirbdavo dešimt centų už valandą. Tais metais ši suma pakilo iki ketvirčio dolerio. Už alkoholio kontrabandą visuomet imdavau dešimt procentų komisinių. Sudėję papildomą priemonę ir puikaus skonio „Black Jack“ viskio kainą, jūs suprasite, kiek prakaito kalėjimo skalbykloje išliedavo Endis Diufrenas, kad galėtų keturis kartus per metus pasigardžiuoti stipriu gėrimu.

Jis išmaukdavo pilną stiklą viskio rugsėjo 20-osios, savo gimtadienio, rytą ir dar vieną – vakare, išsijungus šviesoms. Rytojaus dieną atiduodavo butelį man, kad padalyčiau likučius aplinkiniams. Iš kito butelio mauktelėdavo Kalėdų vakarą ir Naujųjų metų išvakarėse. Ir vėl ta pati procedūra – butelis su likučiais ir atitinkamomis instrukcijomis atitekdavo man. Keturi kartai per metus – štai taip elgiasi žmogus, galintis įkaušti vos nuo kelių gurkšnių. Įkaušti tiek, kad pralietų kraują.

Jis prisipažino prisiekusiesiems rugsėjo 10-osios naktį buvęs visiškai girtas ir atsimenantis tik miglotas įvykių nuotrupas. Tą popietę prieš susiginčydamas su Linda jis prisigėrė. „Norėdamas sutelkti drąsą išlenkiau dvigubą porciją“, – tokie buvo Endžio žodžiai.

Žmonai išbėgus pas Kventiną, Endis nusprendė išsiaiškinti santykius su meilužiais. Pakeliui į bungalą užsuko į golfo klubą ir išgėrė porą stiklelių, tačiau neprisimena, kad būtų sakęs barmenui, neva tas „apie visa kita galės paskaityti laikraščiuose“ ar ką nors panašaus. Krautuvėlėje „Viskas jūsų patogumui“ tikrai pirkto alų, bet ne pašluostes. „Kam man būtų reikėję tų pašluosčių?“ – paklausė jis, ir viename iš laikraščių buvo pranešta, esą trys ponios iš prisiekusiųjų sudrebėjo.

Vėliau, kur kas vėliau, jis pasidalijo su manimi spėliojimais dėl pardavėjo, paliudijusio, kad Endis Diufrenas pirkto pašluostes. „Tarkim, ieškodami liudytojų, – vieną dieną kieme pasakė Endis, – jie aptinka vyruką, kuris pardavė man alų. Po žmogžudystės jau buvo prabėgusios trys dienos. Bylos smulkmenas spėjo aprašyti visi laikraščiai. Įsivaizduok, tą žmogelį užgriūva penki ar šeši farai, neskaitant šmikio iš generalinės prokuratūros ir apygardos prokuroro padėjėjo. Atmintis yra gana subjektyvus dalykas, Redai. Galbūt jie pradėjo iš toli: *Ar gali taip būti, kad jis įsigijo keturias ar penkias pašluostes?* – ir pamažu išgavo norimą atsakymą. Nėra nieko neįmanomo, jei daug žmonių nori, kad tu ką nors atsimintum.“

Pritariau jam.

„Neužmirškime dar vieno dalyko, – aiškino toliau Endis savo mąslia kalbėjimo maniera. – Manau, atsidūręs dėmesio centre, jis galėjo įtikėti kuo tik nori. Žurnalistai užduoda klausimus, spaudoje mirga jo nuotraukos... ir pagaliau – sensacingas liudijimas teisme. Nesakau, kad tas vyrukas tyčia davė klaidingus parodymus ar sulaužė priesaiką. Bet neabejoju, kad jis būtų kuo puikiausiai atlaikęs patikrinimą melo detektoriumi arba prisiekęs visais šventaisiais, neva aš tikrai pirkau tas pašluostes. Kaip jau minėjau... atmintis – *velnioniškai* subjektyvus dalykas. Žinau viena: nors mano advokatas buvo tikras, kad bent iš dalies meluoju, istorija su pašluostėmis jis nepatikėjo. Geriau pagalvojus, tikra kvailystė. Girtas kaip kiaulė, aš nebūčiau nė svarstęs, kaip nuslopinti šūvio garsą. Akimirksniu būčiau juos pribaigęs.“

Prie bungalų Endis gėrė alų ir rūkė cigaretes. Matė, kaip užgęsta šviesa pirmame aukšte ir užsidega antrame... šioji išblėso po penkiolikos minučių. Aišku kaip dieną, kas ten vyko.

– Pone Diufrenai, ar tuomet nuėjote į Gleno Kventino bungalą ir juodu nušovėte? – sugriaudėjo advokatas.

– Ne, – atsakė Endis ir paaiškino, kad prieš vidurnaktį pradėjo pamažu blaivyti. Pajuto pirmuosius pagirių požymius, todėl nusprendė važiuoti namo ir gerai išsimiegojęs kitą dieną apsvarstyti viską, kaip dera suaugusiam žmogui. – Grįždamas namo pamaniau, kad protingiausia išeitis būtų sutikti su jos pasiūlymu ir išsiskirti Rine.

– Ačiū, pone Diufrenai.

Iš savo vietos pašoko apygardos prokuroras.

– Jūs išsiskyrėte pačiu greičiausiu būdu, koku tik galėjote sugalvoti, tiesa? Išardėte santuoką devynių milimetrų kalibro revolverio vamzdį apvyniojęs pašluostėmis.

– Ne, sere, – ramiai atsiliepė Endis.

– Tada nušovėte jos meilužį.

– Ne, sere.

– Norite pasakyti, kad iš pradžių nušovėte Kventiną?

– Noriu pasakyti, kad jų iš viso nežudžiau. Išgėriau dvi kvortas alaus, surūčiau galybę cigarečių – neprisimenu kiek, bet jų ir taip žinote iš policijos ataskaitos. Tada nuvažiavau namo ir griuvau į lovą.

– Prisiekusiesiems minėjote, kad nuo rugpjūčio 24 iki lemtingosios rugsėjo 10-osios jautėte norą nusižudyti.

- Taip, sere.

- Netgi nusipirkote revolverį.

- Taip.

- Ar nesupyksite, pone Diufrenai, jei pasakysiu, kad jūs nesate panašus į žmogų, linkusį į savižudybę?

- Nesupyksiu, - atsakė Endis. - O jūs nedarote itin jautraus asmens įspūdžio, ir aš labai abejoju, kad dalyčiausi su jumis savo rūpesčiais, jei *išties* ketinčiau žudyti.

Po šių žodžių teismo salėje nuvilnijo tylus nervingas kikenimas; deja, prisiekusiųjų nuomonės tai nė kiek nepakeitė.

- Ar rugsėjo 10-osios vakarą pasiėmėte devynių milimetrų kalibro revolverį?

- Ne. Kaip jau sakiau...

- O taip! - sarkastiškai šyptelėjo prokuroras. - Jūs teigiate išmetęs ginklą į Karališkąją upę rugsėjo 9 dienos popietę.

- Taip, sere.

- Žmogžudystės išvakarėse.

- Taip, sere.

- Labai paranku, ar ne?

- Nei taip, nei anaip. Sakau tiesą.

- Regis, jūs girdėjote leitenanto Minčerio parodymus?

Minčeris vadovavo paieškos komandai, naršiusiai upės ruožą šalia Tvenkinio tilto, kur Endis, jo žodžiais tariant, išmetė savo revolverį. Policija jo taip ir nerado.

- Taip, sere. Jūs žinote, kad tuos parodymus girdėjau.

- Tada girdėjote ir tai, kad paieškos komanda neaptiko jokio ginklo, nors upės dugną šukavo tris dienas. Ir tai jums paranku, ar ne?

- Atmetus spėliones dėl to, kas man paranku, tikra tiesa - jie nerado ginklo, - šaltai atsakė Endis. - Vis dėlto atkreipsiu tiek jūsų, tiek prisiekusiųjų dėmesį į tai, kad Tvenkinio tiltas yra netoli tos vietos, kur Karališkoji upė įteka į Jarmuto įlanką. Revolverį galėjo nunešti stipri srovė.

- Ir mums nepavyks palyginti iš krauju pasrūvusių jūsų žmonos bei pono Gleno Kventino lavonų ištrauktų kulku ir jūsų revolverio vamzdžio. Tiesa, pone Diufrenai?

- Taip.

- Vėlgi labai palanku?

Pasak laikraščių apžvalgos, tuo metu Endis vienintelį kartą per šešias teismo

savaiteis leido sau parodyti turįs jausmų. Jo veidą perkreipė vos pastebima karti šypsenėlė.

– Kadangi esu nekaltas, sere, ir nemeluojau tvirtindamas, kad išmečiau revolverį į upę žmogžudystės išvakarėse, ginklo praradimas man ypač nepalankus veiksnys šioje byloje.

Apygardos prokuroras pliekė jį dvi dienas. Kai dar kartą perskaitė krautuvėlės „Viskas jūsų patogumui“ pardavėjo liudijimą dėl pašluosčių, Endis pakartojo neprisimenantis jas pirkęs, tačiau pripažino neprisimenantis, kad jų ir *nepirko*.

Ar tiesa, kad 1947-ųjų pradžioje Endis ir Linda Diufrenai apdraudė savo gyvybes? Taip. Ir kad Endis turėtų gauti penkiasdešimt tūkstančių dolerių po žmonos mirties? Taip. Vadinasi, tiesa ir tai, kad jis nuvyko į Gleno Kventino namus suplanavęs žmogžudystę ir įvykdė savo ketinimus? Ne. Tada pasakykite, kas, jūsų manymu, ten įvyko, jei policija neaptiko jokių įsilaužimo ženklų?

– Nė nenutuokiu, pone, – tyliai atsakė Endis.

Prisiekusieji pradėjo svarstyti nuosprendį trečiadienį 13 valandą, lauke drebiant sniegui. Visi dvylika tarybos narių sugrįžo į salę 15.30. Šerifo padėjėjas teigė, esą jie būtų pasirodę anksčiau, jei ne apygardos apmokėti pietūs – gardus viščiukas iš restorano „Bentley’s“. Jie pripažino Endį Diufreną kaltu. O bro! jei Meino valstijoje būtų buvusi mirties bausmė, jis būtų kadaravęs kilpoje, pavasariniams krokams nespėjus iškišti galvelių iš po sniego.

Prokuroras pasiteiravo, kas, Endžio manymu, ten galėjo atsitikti, tačiau šis nesiteikė atsakyti į klausimą. Vis dėlto jis turėjo šiokių tokių minčių, kurias sužinojau vieną vakarą 1955-aisiais. Mums prisireikė septynerių metų, kad nuo paprasčiausių pažįstamų, linktulinčių galvą sveikinantis, taptume gana artimais draugais; tiesą sakant, tikrai artimas Endžiui pasijutau maždaug 1960-aisiais ir, manau, buvau geriausias – vienintelis – jo draugas. Abu nuteisti iki gyvos galvos stūmėme laiką tame pačiame bloke, tiesa, mūsų kameras skyrė pusė koridoriaus.

„Ką aš manau? – nelinksmi nusijuokė jis. – Manau, tą naktį per labai trumpą laiką sutapo visa galybė nepalankių man atsitiktinumų. Kai grįžau namo, turbūt kokiam pašaliečiui, važiuojančiam pro šalį, kelyje sprogo padanga. Galbūt plėšikui arba psichopatui, kuris nedvejodamas juos nužudė, o kartu įkišo mane į kalėjimą.“

Štai kaip paprasta. Dėl kvailo aplinkybių sutapimo jis buvo pasmerktas visą

gyvenimą ar tokius reikšmingus žmogui metus praleisti Šošanke. Po penkerių metų Endis pagaliau gavo teisę susitikinėti su lygtinio paleidimo taryba, anksčiau reguliariai atmesdavusia jo prašymus, kad ir koks nepriekaištingas kalėjime buvo iki tol jo elgesys. Patekęs į Šošanką paskelbus nuosprendį *kaltas dėl žmogžudystės*, verčiau nesitikėk greito atsisveikinimo su čionykščiais. Lygtinio paleidimo svarstymai trunka ilgiau, negu upė išgraužia uolieną. Toje taryboje septyni vyrai, dviem daugiau negu kituose valstijos kalėjimuose, ir kiekvienas jų galėtų didžiulis šaltomis lyg šaltinio vanduo širdimis. Tų vyrų nepapirksi, saldžiomis kalbomis nesužavėsi, ašaromis nesugraudinsi. Pinigai šiuo atveju neturėjo jokios reikšmės. Tiesa, Endžio byloje lemiamą vaidmenį atliko ir kiti veiksniai... bet apie tai papasakosiu vėliau.

Pažinojau vieną administracijos pasitikėjimą įgijusį kalinį Kendriksą, kuris šeštąjį dešimtmetį įsiskolino man iki ausų. Išsimokėjo tik per ketverius metus, dažniausiai teikdamas informaciją. Jei kalėjime užsiimi tokia kaip mano veikla, visą laiką turi būti įtempęs ausis, antraip gali labai lengvai pakratyti kojas. Tas Kendriksas, pavyzdžiui, turėjo galimybę žvilgtelėti į ataskaitas, kurių pats, dirbtuvėje štampuodamas prakeiktus automobilių numerio ženklus, gyvenime nebūčiau pamatęs.

Jis papasakojo, kad 1957-aisiais taryba vieningai balsavo prieš Endį Diufreną, 1958 metais rezultatas buvo 6–1, 1959 vėl 7–0, o dar kitais metais – 5–2. Nežinau, kaip pasiskirstė balsai vėliau, tačiau po šešiolikos metų Endis tebegyveno toje pačioje 5 bloko 14 kameroje. 1975-aisiais jis šventė penkiasdešimt septintąjį savo gimtadienį. Tikriausiai taryba būtų parodžiusi gailestingumą ir išleidusi jį į laisvę maždaug 1983-aisiais. Tie žmonės suteikia tau gyvenimą, nors jau buvo atėmę įdomiausius tau metus. Vieną dieną galbūt pasiseks išsinešdinti iš kalėjimo, tačiau... Žinote, toks vyrukas, Šervudas Boltonas, laikė kameroje balandį nuo 1945 iki 1953-ųjų, tada buvo išleistas į laisvę. Jis nevaizdavo esąs koks nors Paukštininkas iš Alkatrazo – paprasčiausiai turėjo balandį Džeiką. Boltonas išleido paukštį dienos, kai pasitraukė iš laimingosios mūsų šeimynėlės, išvakarėse. Po savaitės vienas draugas pasikvietė mane į vakarinę kiemo dalį, kur mėgdavo slankioti Šervudas. Kampe kėpsantis paukštis priminė suglamžytą purviną užtiesalą ir atrodė perkaręs iš bado. Draugelis paklausė: „Redai, juk čia Džeikas?“ Pritariamai linktelėjau galvą. Balandis drybsojo nudvėsęs – drybsojo nelyginant kokia mėšlo krūva.

Prisimenu pirmą kartą, kai mane užkalbino Endis Diufrenas. Prisimenu kiekvieną

smulkmeną, tarsi tai būtų įvykę vakar. Tačiau tuo metu jis norėjo ne Ritos Heivort. Šiai pribrendo kur kas vėliau. 1948-ųjų vasarą jis paprašė manęs visai ko kito.

Daugumą reikalų tvarkau mūsų milžiniškame, už kitus gerokai didesniame kvadratiname kieme, kurio kiekvienas šonas – devyniasdešimt jardų. Šiauriniame krašte stūkso išorinė siena su pagrindiniais vartais ir dviem bokšteliais sienos galuose. Juose nuolatos tupi sargybiniai, apsiginklavę žiūronais bei šautuvais, skirtais maištui malšinti. Pietinėje kiemo pusėje įrengti penki sunkvežimių krovos skyriai. Darbo dienomis Šošėnka virsta gana judria vietele – mašinos zuja pirmyn atgal. Turime automobilių numerio ženklų fabriką ir didžiulę pramoninę skalbyklą, aptarnaujančią ne tik kalėjimą, bet ir Kiterio greitosios pagalbos ligoninę, taip pat Elioto slaugos namus. Erdviose Šošėnko dirbtuvėse kalinių mechanikų komanda remontuoja kalėjimo, valstijos ir savivaldos transporto priemones – ką jau kalbėti apie kalėjimo prižiūrėtojų, administracijos ir neretai lygtinio paleidimo tarybos narių mašinas.

Rytinėje pusėje dunkso stora akmeninė siena, išmarginta mažučiais siaurais langeliais, visi jie 5 bloko kamerų. Vakarinėje dalyje įsikūrė administracija ir ligoninė. Skirtingai nei dauguma kalėjimų, Šošėnka niekuomet nedirbo visu pajėgumu; 1948 metais jis buvo užpildytas vos dviem trečdaliais. Šiaip ar taip, kieme visą laiką šlaistydavosi, žaisdavo futbolą arba beisbolą, laidydavo kandžias replikas, sandėrius sudarinėdavo aštuoniasdešimt–šimtas dvidešimt zekų. Sekmadieniais ši vieta knibždėte knibždėdavo; tądien ji primindavo iškylautojų susibūrimą... trūko tiktai moterų.

Būtent sekmadienį į mane pirmą kartą ir kreipėsi Endis. Su Elmoru Armitižu, kuris man dažnai praversdavo, ką tik buvau baigęs šnekėtis apie kažkokią radijo laidą, o tada priėjo Endis. Be abejo, žinojau, kas jis toks. Diufrenas buvo įgijęs šalto snobo reputaciją. Sklido kalbos, kad netrukus jį ims persekioti nelaimės. Vieną, anot gandų, įkūnijo Bogsas Daimondas, o su šiuo žmogėnu juokai menki. Girdėjau, esą Endis nepanoro turėti kambarioko savo kameroje ir gyvena vienas, nors zekai ėmė murmėti, neva tas pižonas mano, kad jo šūdas kvepia gardžiau nei paprastų kalinių. Bet nesiklausau paskalų, kai pats galiu įvertinti vieną ar kitą žmogų.

– Labas, aš Endis Diufrenas. – Jis ištiesė ranką ir ją paspaudžiau. Akivaizdu, vyrukas nemėgo pūsti miglos į akis, nes iš karto prabilo apie reikalą. – Kiek suprantu, esi žmogus, galintis gauti, ko tik užsigėidi.

Patvirtinau, kad retsykais pavyksta aptikti vieną kitą dalykėlį.

– Kaip tai darai? – paklausė Endis.

– Kartais daiktai patys nukrenta į rankas, – atsakiau. – Negaliu to paaiškinti. Kita vertus, aš juk airis.

Jis šyptelėjo.

– Ar pajėgtum man gauti kūjelį?

– Kokį kūjelį ir kam jo tau reikia?

Endis nustebo.

– Nejau į tavo veiklą įtrauktas ir motyvacijos aspektas?

Išgirdęs tuos žodžius supratau, kodėl jis vadinamas pasipūtėliu snobu; tuo pat metu man pasidingojo, kad jo klausime nuskambėjo vos girdimos linksmos gaidelės.

– Jei norėtum dantų šepetuko, jokių klausimų neužduočiau, – paaiškinau. – Tiesiog nurodyčiau kainą. Supranti, dantų šepetukas nekelia mirtinos grėsmės.

– O tu griežtai nusiteikęs prieš mirtiną grėsmę keliančius daiktus?

– Taip.

Link mūsų atskriejo senas, pleistru apklijuotas beisbolo kamuoliukas, ir Endis, vikriai it katė apsisukęs, sugavo jį ore. Tokio judesio būtų galėjęs pavydėti pats Frenkas Malzonis. Švelnus, tačiau gana profesionalus riešo kryptelėjimas, ir kamuoliukas nušvilpė atgal. Mačiau, kad į mus žvairuoja nemažai kalinių. Tikriausiai žiūrėjo ir sargybiniai iš bokštelių. Neslėpsiu: visuose kalėjimuose rastumėte zekų, išsikovojusią tam tikrą pagarbą ir autoritetą; keturis penkis mažoje kolonijoje ir galbūt du ar tris tuzinus didelėje. Šošénke priklausiau išrinktųjų ratui – mano nuomonė apie Endį Diufreną turėjo lemti tolesnį jo gyvenimą šioje vietoje. Nors ir žinodamas tai, jis nepuolė keliaklupsčiauti, todėl ir nusipelnė mano pagarbos.

– Aišku. Pasakysiu, koks tas kūjelis. Jis atrodo kaip miniatiūrinis kirvukas – maždaug tokio ilgio. – Endis išskėtė rankas per pėdą ir tuomet pirmą kartą pastebėjau tvarkingai apkirptus jo nagus. – Jis primena paprasčiausią plaktuką; viena galvutės pusė aštri, kita – buka. Noriu jo, nes man patinka akmenys.

– Akmenys, – pakartojau nieko nesuprasdamas.

– Pritūpk trumpam, – tarė jis.

Vyptelėjau, bet įvykdžiau prašymą, ir mudu pritūpėme it kokie indėnai.

Endis pasėmė rieškučiomis žemės ir prasijojo ją švariomis rankomis. Nusėdus dulkių debesėliui, delnuose liko maži akmenukai. Keletas jų žibėjo, kiti pilku atspalviu niekuo nesiskyrė nuo žemės grumsto. Vienas iš jų buvo kvarco gabalėlis, gerai jį

patrynus, pilkšvumas pranyko ir baltai sužvilgo. Endis švystelėjo akmenėlį man. Sugavęs jį pasakiau, kas čia.

– Žinoma, čia kvarcas, – sutiko vyrukas. – Žiūrėk. Štai žėrutis, molio skalūnas, granitas. Kalėjimas pastatytas ant kalkakmenio, nukasus dalį kalvos. – Jis numetė surinktus pavyzdžius ir į drabužius nusivalė dulkėtas rankas. – Aš geologas. Tiksliau... buvau geologas ankstesniame gyvenime. Norėčiau neužmiršti šio pomėgio net ir čia.

– Sekmadieninės iškylos į kiemą? – paklausiau stodamasis.

Kokia kvaila mintis, ir vis dėlto... regėdamas tą kvarco atskalėlę pajutau, kaip virptelėjo širdis. Nenumanau kodėl; ko gero, atskalėlė priminė išorinį pasaulį. Apie tokius dalykus kalėjimo kieme nepagalvoji. Juk kvarcas dažniausiai aptinkamas srauniuose upeliuose.

– Verčiau sekmadieniais čia iškylausiu negu visai niekur, – atsakė jis.

– Kūjelį galėtum įkalti kam nors į kaukolę.

– Neturiu priešų, – tyliai ištarė jis.

– Ne? – šyptelėjau. – Dar luktelėk.

– Jei kils bėdų, susidorosiu su jomis ir be kūjelio.

– Galbūt mėginsi pabėgti? Pasikasti po siena? Jei mėginsi...

Endis mandagiai nusijuokė. Po trijų savaičių, savo akimis išvydęs kūjelį, supratau kodėl.

– Žinai, jei kas nors pamatys jį tavo rankose, akimoju atims, – perspėjau. – Jei pamatytų tave su šaukštu, atimtų ir jį. Ką ruošiesi daryti? Atsisėsi kieme ir daužysi žemę?

– O, tikiuosi rasti geresnių būdų, kaip jį panaudoti.

Linktelėjau galvą. Tai jau tikrai ne mano reikalas. Kas nors prašo manęs gauti kokį daiktą, ir aš įvykdau užduotį. O vėliau nusiplaunu rankas. Man neturėtų rūpėti, ar jis gebės išsaugoti kūjelį.

– Kiek kainuotų toks dalykėlis? – paklausiau.

Tylus, žemas jo balsas man padarė malonų įspūdį. Kai dešimt metų praleidi kalėjimo maišalynėje, siaubingai pavargsti nuo visokių skardžiabalsių rėksnių ir niekada neužsičiaupiančių pagyrūnų. Taip, tenka pripažinti: Endis man patiko nuo pat pradžių.

– Aštuoni doleriai bet kurioje akmenskaldžių parduotuvėje, – atsakė jis. – Jei neklystu, šiame versle tavo pelnas komisiniai...

– Paprastai imu dešimt procentų, tačiau už pavojingus daiktus mokama brangiau. Norėdamas gauti tavo pageidaujamą žaisliuką, privalėsiu geriau sutepti sraigtelius. Tarkim, dešimt dolerių.

– Gerai.

Vos šyptelėjau ir pažvelgiau į jį.

– Ar turi dešimt dolerių?

– Turiu, – vos girdimai tarė jis.

Daug vėliau man pavyko sužinoti, kad jo sąskaitoje buvo daugiau nei penki šimtai žaliųjų. Pinigus gebėjo įsinešti. Užsiregistruojant į šį viešbutį, pasiuntinukas priverčia tave susiriesti ir apčiupinėja kiekvieną kūno lopinėlių. Žinoma, jei esi tvirtai pasiryžęs ką nors įsinešti, į vieną slėptuvę gali susigrūsti ir pakankamai didelių daikčių, nebent pasiuntinuką užvaldys bjauri nuotaika ir jis nuspręs tave pačiupinėti užsimovęs guminę pirštinę.

– Tvarkelė, – linktelėjau galvą. – Turėtum žinoti, ko tikiuosi iš tavęs, jei būsi sučiuptas su savo žaisliuku.

– Regis, žinau, – atsakė Endis.

Šiek tiek blykstelėjusios pilkos akys paliudijo, kad jis kuo puikiausiai nutuokia, ką noriu pasakyti. Vyrukas pasižymėjo savitu ironišku humoru.

– Jei tave sugaus, pasakysi, kad jį radai. Aišku ir paprasta. Tris keturias savaites pasėdėsi karceryje... be abejo, ne tik prarasi kūjelį, bet ir juodą žymę užsidirbsi byloje. Jei paminėsi mano vardą, daugiau gyvenime neturėsiu su tavim jokių reikalų. Negausi iš manęs netgi batų raištelių ar tabako maišelio. Negana to, liepsiu keliems žmogėnams kaip reikiant tave prikulti. Nemėgstu smurto, tačiau turi suprasti mano padėtį – jei nepajėgsiu susidoroti su sunkumais, neteksiu užsitarnautos reputacijos. Tai pribaigtų mano verslą.

– Suprantu. Patikėk, tau nereikės dėl to jaudintis.

– Aš niekada nesijaudinu, – atšoviau. – Tokioje vietoje neverta gadintis nervų.

Jis linktelėjo galvą ir nuėjo. Po trijų dienų per rytinę pertrauką skalbykloje Endis vėl susirado mane kieme. Nusiasukęs vikriai it magas, atliekantis triukus su kortomis, įbruko man į delną kupiūrą su Aleksandro Hamiltono atvaizdu. Endis greitai prisitaikė prie naujų sąlygų. Mano gautas kūjelis atrodė visai taip, kaip jis buvo apibūdinęs. Šis įrankis nepadėtų pasprukti iš kalėjimo (jei kas norėtų iškasti tunelį įveikęs storą sieną, jam prireiktų šešių šimtų metų). Ir vis tiek manęs neapleido bloga nuojauta. Jei

kirstuku bakstelėtum priešininkui į makaulę, garantuoju: šis daugiau niekada per radiją nesiklausytų situacijų komedijos „Fiberis Magis ir Molė“. Vertėtų neužmiršti, kad Endį jau buvo spėjusios nusižiūrėti sesutės. Vyliausi, kad kūjelis nėra skirtas tiems vyrukams užkapoti.

Ilgai svarstęs nusprendžiau, kad sveikas protas turėtų nugalėti. Ankstų rytą, prieš nuaidint signalui, raginančiam visus keltis iš guolių, įteikiau kūjelį ir cigarečių „Camel“ pakelį Emiui, senam, administracijos palankumą įgavusiam zekui, jis šluodavo 5 bloko koridorius iki 1956-ųjų, o tada buvo išleistas į laisvę. Jis susikišo juos po švarku netardamas nė žodelio. Kitą kartą kūjelį išvydau tik po devyniolikos metų, visiškai sudilusį.

Kitą sekmadienį kieme Endis vėl priėjo prie manęs. Sakyčiau, atrodė neįspūdingai. Išbrinkusi apatinė lūpa priminė dešrelę, dešinysis paakys buvo taip sutinęs, kad bemaž nesimatė pačios akies, o ant skruosto puikavosi skalbimo lentos paliktas bjaurus dryžis. Sesutės kibo į darbą pasiraitojusios rankovės, tačiau Endis niekada apie tuos niekšelius neužsiminė.

– Ačiū už įrankį, – tarė jis ir nukulniavo.

Palydėjau jį smalsiu žvilgsniu. Vyrukas žengė porą žingsnių, pastebėjo kažką dulkėse, pasilenkė ir sugriebė nedidelį akmenį. Kalėjimo vargetos, išskyrus garaže plušančius mechanikus, neturi kišenių. Tačiau tokią bėdą labai lengva išspręsti. Akmuo pradingo Endžio rankovėje. Tai padarė man įspūdį... Atvirai kalbant, jis mane sužavėjo. Kad ir kokios bėdos užgriuvo, gyvenimas toliau tekėjo. Kalėjimuose, ir ne tik juose, tūkstančiai žmogėnų nenori ar negali susitaikyti su savo dalia. Nors jo veidas atrodė taip, lyg būtų nuakėtas uragano, pastebėjau, kad rankos vis tiek švarios, o nagai tvarkingai apkirpti.

Artimiausią pusmetį retai kada su juo pasimatydavau; Endis daug laiko praleido karceryje.

Keletas žodžių apie sesutes.

Daugumoje įkalinimo įstaigų jie vadinami bobšėmis arba kaliūzės siuzėmis – pastaruoju metu tapo madinga pravardė Karalienės žudikės. Šošėnke visais laikais gyveno sesutės. Kaip pavadinsi, nesugadinsi.

Manau, nieko nenustebinsiu sakydamas, kad šiais laikais kalėjimuose pilna pedikų, – nustebinsiu nebent šviežias žuveles, kuriems žiaurus likimas lėmė būti

jauniems, liekniems, patrauklios išvaizdos ir nieko negirdėjusiems apie pavojus, – bet homoseksualumas čia reiškiasi šimtais įvairiausių pavidalų. Kai kurie vyrai tiesiog negali ištverti be sekso, todėl renkasi ir savo lyties atstovus, kad tik neišprotėtų. Paprastai tarp dviejų visiškai heteroseksualių žmonių sudaromas sandėris, nors man kartais šauna į galvą mintis, ar jie išliks heteroseksualūs grįžę pas žmonas ir savo merginas.

Kai kurie vyrai kalėjimuose pakeičia seksualinę orientaciją. Mūsų žodžiais tariant, virsta gėjais arba „išlenda iš spintos“. Dažniausiai (bet ne visada) jie atlieka moterų vaidmenį ir būna labai populiarius tarp zekų, įnirtingai besivaržančių dėl jų dėmesio.

Ir pagaliau sesutės.

Kalinių visuomenėje jie užima tokią pat padėtį, kaip prievartautojai išoriniame pasaulyje. Paprastai už grotų jie patenka dėl itin žiaurių nusikaltimų. Jų aukomis tampa jauni, silpni, nepatyrę... arba, Endžio Diufreno atveju, atrodantys silpni. Jų medžioklės plotai – dušinės, siauri koridoriai šalia pramoninių skalbyklos agregatų, retsykiais ligoninė. Neretai žaginama ankštoje kino projektoriaus kabinoje virš žiūrovų salės. Sesutės paima jėga tai, ką galėtų turėti už dyką, jei tik užsigeistų. Tie, kas virsdavo gėjais, nuolatos įsimylėdavo tą ar kitą sesutę, tarsi paauglės sinatras, preslius arba redfordus. Tačiau prievartautojų nė pats velnias nepakeis – jiems teikia malonumą užvaldyti žmogų jėga.

Dėl savo nedidelio ūgio ir gana neblogos išvaizdos (galbūt ir dėl šaltakraujiškumo, kuris taip mane sužavėjo), Endis patraukė sesučių žvilgsnius vos įžengęs pro vartus. Jei porinčiau jums pasakaitę, būtinai paminėčiau, kad Endis sesutėms davė gerą atkirtį ir šios paliko jį ramybėje. Deja, kalėjimas nė iš tolo neprimena fantazijų pasaulio.

Pirmą kartą Endis buvo užpultas dušinėje nepaėjęs nė trims dienoms, kai prisidėjo prie mūsų laimingosios Šošenko šeimynėlės. Spėju, tąkart buvo pasitenkinta kutenimais ir paplekšnojimais. Iš pradžių jie stengiasi susidaryti apie jus nuomonę tarsi šakalai, mėginantys išsiaiškinti, ar auka išties tokia silpna ir luoša, kaip atrodo žiūrint iš šalies.

Endis tvojo atgal ir augalotai pakumpusiai sesutei – Bogsui Daimondui – praskėlė lūpą; velniai žino, kur jis dabar tupi. Kivirčą nutraukė sargybinis, tačiau Bogsas pažadėjo Endį pričiupti ir savo žodį tesėjo.

Antrą kartą Endis buvo prispaustas skalbyklos užkaboriuose. Ilgame, dulkėtame, siaurame koridoriuje nuolatos dėdavosi panašūs dalykai; sargybiniai puikiai viską

žinojo, tačiau nesiėmė jokių veiksmų, nes labai nemėgo šios blausios vietelės, užverstos baliklių ir skalbimo miltelių maišais, katalizatoriais „Hexlite“, nekenksmingais lyg druska, jei tavo rankos sausos, ir deginančiais it rūgštis, jeigu jos drėgnos. Čia nėra kur apsisukti, o vienas iš svarbiausių priesakų, kuriuos išmoksta naujokai, atėję dirbti į tokią vietą, byloja: nelįsk prie zekų nebūdamas tikras, kad sulauksi pastiprinimo.

Tą dieną Bogso nebuvo, tačiau Henlis Bakas, dirbantis vyresniuoju skalbėju nuo 1922-ųjų, pasakojo man, kad egzekucijoje dalyvavo keturi Bogso draugeliai. Priremtas prie didžiulės plovimo mašinos, Endis pagrasino sviesiąs jiems į akis „Hexlite“ miltelių saują. Jau ketino įgyvendinti sumanymą, bet netikėtai paslydo. Tik to ir tereikėjo.

Manau, kad terminas „grupinis išprievartavimas“ visais laikais reiškė tą patį. Štai ką padarė su juo sesutės. Užtempė ant prietaisų dėžės ir prikišę prie smilkinio atsuktuvą, smaginosi vienas po kito. Draskomą sėdynę šiek tiek maudžia, bet ne itin baisiai. Jūs paklausite, ar kalbu iš asmeninės patirties? Galiu atsakyti, kad šis malonumas manęs nė kiek nesužavėjo. Truputį kraujuoji, todėl, jei nenori išgirsti kokio juokdario pašaipų, neva tau prasidėjo mėnesinės, užsikemši subinę tualetiniu popieriumi, o paskui, kraujui nustojus tekėti, jį išsitrauki. Kraujavimas išties primena menstruacijas – silpna srovelė bėga dvi tris dienas, kol išsenka. Nedidelė žala, nebent jie išdarinėja nenatūralius dalykus. Čia turiu omeny fizinę žalą... Bet žaginimas yra žaginimas – galų gale vis tiek turi pažvelgti į save veidrodyje ir nuspręsti, kaip elgtis toliau.

Endis ištvėrė kankinimus niekam nesiskųsdamas. Pradžioje jis buvo tikras atsiskyrėlis ir savo mintimis su pašaliniais nesidalydavo. Greičiausiai padarė išvadą, kad ne jam vienam teko tai patirti ir kad su sesutėmis galima tvarkyti reikalus dviem būdais: kautis ir būti išprievartautam arba paprasčiausiai būti išprievartautam.

Jis nusprendė kovoti. Praėjus maždaug savaitei po incidento skalbykloje, Bogzas su dviem savo bičiuliais vėl prispaudė Endį („Girdėjau, tave jau spėjo patvarkyti“, – pasakė Bogzas, anot Emio, slankiojusio netoliese), ir šis vienu smūgiu sulaužė nosį plačiapečiam fermeriui Rusteriui Makbraidui, čia pakliuvusiam už tai, kad mirtinai sumušė podukrą. Džiaugiuosi galėdamas pridurti, kad Rusteris pakratė kojas Šošenske, taip ir neišėjęs į laisvę.

Visi trys paeiliui išžagino Endį. Kai baigė, Rusteris ir kitas zekas – turbūt Pitas Vernesas, nors nesu tikras, – privertė Endį atsiklaupti. Bogzas žengė artyn suspaudęs

žvilgantį skustuvą su žodžiais *Daimondo perlas*, išraižytais ant abiejų koto pusių.

Atlenkęs jį pareiškė:

– Dabar, ponuli, atsisėgsiu klyną ir tu prarysi tai, ką parodysiu. Paskui ateis Rusterio eilė. Už sulaužytą nosį jis nusipelnė atlygio.

Endis atšovė:

– Pažadu, kad prarasi tai, ką įkiši man į burną.

Bogsas pamanė, kad Diufrenas išsikraustė iš proto, Emis tai tvirtino sprendamas iš Bogso žvilgsnio.

– Ne, tu nesupratai, – ištarė jis lėtai, tarsi kalbėdamas su kvailu vaikiūkščiu. – Jei taip pasielgsi, sugrįsiu visus aštuonis skustuvo colius tau į ausį. Aišku?

– Taip, bet, regis, čia tu nesupratai manęs. Tai, ką įkiši man į burną, aš nukąsiu. Prieš subadydamas mano galvą skustuvu prisimink, kad netikėtas smegenų pažeidimas sukelia nevalingą aukos šlapinimąsi, tuštinimąsi... ir žandikaulių mėšlungį.

Endis pažvelgė į kankintoją, spinduliuodamas išskirtinę savo šypsenėlę, pasakojo Emis, tarsi sesutės būtų aptarinėjusios akcijų kursą, užuot ketindamos sumaišyti auką su žemėmis. Tarsi jis pats būtų vilkėjęs trijų dalių bankininko kostiumą, o ne klūpojęs purviname šluotų sandėliuke su numautomis kelnėmis ir krauju apšlakstytomis šlaunimis.

– Tarp mūsų kalbant, – kalbėjo Endis toliau, – sukandimo refleksas toks stiprus, kad aukos žandikaulius tenka atrakinti dalba arba laužtuvu.

Nei Bogsas, nei Rusteris Makbraidas nieko nekišo Endžiui į burną tą vėlyvą 1948-ųjų vasario vakarą. Kiek žinau, vėliau irgi nedrįso. Pasitenkino beveik mirtinai jį suspardydami, ir visi keturi buvo nutrenkti į karcerį. Tiesa, Diufrenas su Makbraidu iš pradžių paviešėjo ligoninėje.

Neįsivaizduoju, kiek kartų Endis patyrė šios šutvės smurtą. Manau, Rusterio susidomėjimas juo labai greitai atslūgo – pavaikščiojus mėnesį su nosies įtvarais, gali nuslopti ir didžiausias noras atkeršyti savo skriaudėjui. Vasarą visiškai netikėtai nuo jo atstojo ir Bogsas Daimondas.

Itin keistas reikalas. Vieną ankstyvą birželio rytą, kai Bogsas nepasirodė per patikrinimą, sargybiniai rado jį savo kameroje išsikėtojusį ir smarkiai sumuštą. Daimondas neprisipažino, kas atsakingas už egzekuciją, tačiau turėdamas savo nedidelį verslą žinojau, kad kyšius imantys prižiūrėtojai užmerkia akis beveik prieš viską, išskyrus ginklus, kurie galėtų pakliūti zekams į rankas. Tuo metu jų atlyginimai

buvo maži – ir dabar jie nedideli. 1948 metais nebuvo elektroninių užraktų, stebėjimo kamerų, kontrolinės viso kalėjimo sistemos. Kiekvienas blokas turėdavo viršininką, o jį papirkus į Daimondo kamerą nesunkiai galėjo patekti ir vienas, ir du žaliūnai.

Žinoma, toks išpuolis kainavo padorią sumelę. Čia nekalbu apie išorinio pasaulio standartus. Kalėjimo ekonomika kur kas žemesnio lygio. Už grotų dolerio kupiūra prilygsta dvidešimtainei laisvėje. Spėju, kad žmogui, panorusiam susidoroti su Bogsu, bloko viršininkui teko skirti, tarkim, penkiolika žaliųjų ir dar po du ar tris dolerius paaukoti baudėjams.

Netvirtinu, kad čia savo nagus prikišo Endis, tik žinau viena: atvykęs į Šošenką jis turėjo penkias šimtines, juk sąžiningame pasaulyje dirbo banke, be to, daug geriau už mus visus suprato pinigų galią.

Dar šis tas: žiauriai sumuštas – trys lūžę šonkauliai, krauju pasrūvusi akis, patempta nugara ir išnertas šlaunikaulis – Bogzas Daimondas paliko Endį ramybėje. Tiesą sakant, daugiau jis nesikabinėjo ir prie kitų, tarsi būtų virtęs nusususiu šunėku, kuris retsykais paskalija, bet nebepajėgia įkasti. Galima sakyti, kad Bogzas nusirito į silpnųjų sesučių kastą.

Štai taip prarado reputaciją Bogzas Daimondas, kuris laikui bėgant greičiausiai būtų netgi nužudęs Endį, jei šis nebūtų ėmėsis jokių atsakomųjų veiksmų (su sąlyga, kad būtent jis atsimokėjo savo kankintojui). Tačiau tuo Endžio bėdos su sesutėmis nesibaigė. Kurį laiką tvyrojo ramybė, paskui vėl viskas prasidėjo iš naujo, galbūt ne taip dažnai ir ne taip skaudžiai. Šakalai teikia pirmenybę silpnoms aukoms, o Endis Diufrenas buvo ganėtinai kietas riešutėlis.

Kiek prisimenu, jis grumdavosi iš visų jėgų, be abejo, žinodamas, kad užtenka vos kartą pasiduoti be kovos, ir nuo sesučių neatsiginsi. Todėl Endis kartais pasirodydavo kieme išmarginta fizionomija. Negana to, prabėgus šešiams ar aštuoniems mėnesiams, kai buvo sudaužytas Daimondas, Endis turėjo gydytis du sutraiškytus pirštus. Beje, 1949-ųjų pabaigoje vyrukas gulėjo ligoninėje su lūžusiu skruostikauliu, greičiausiai kažkam užvožus į veidą metaliniu vamzdžiu, apvyniotu flanele. Dėl nuolatinių kautynių jis nemažai laiko praleido karceryje. Tačiau, skirtingai nei kiti kaliniai, Endis nesunkiai galėjo išgyventi sėdėdamas kameroje vieniui vienas.